

Літературний жанр "Енеїстична дума" (або "Котляреміка")

Ярослав Брунько

Оскільки Іван Котляревський здійснив революцію в українській літературі, поєднавши високу класичну традицію з вибуховим, народним, живим гумором і сатирою, пропоную абсолютно новий літературно-поетичний жанр, присвячений його пам'яті та стилю — *Енеїстична дума* (скорочено — *Котляреміка*).

1. ЩО ТАКЕ "ЕНЕЇСТИЧНА ДУМА"?

Це поетичний жанр, який поєднує героїко-епічний розмах (як у класичній "Енеїді") із народно-бурлескною стихією, іронією, щирим українським патріотизмом та глибоким психологічним підтекстом.

На відміну від класичної думи, яка частіше буває суворо-трагічною, або традиційного бурлеску, який лише сміється, енеїстична дума використовує сміх як зброю, щит і водночас ліричний простір для осмислення долі українця вчора, сьогодні та завжди.

2. КАНОНИ ТА ПРАВИЛА ЖАНРУ:

§ **Будова строфи:** строфа (октава) або вільний вірш із обов'язковим дотриманням народного ритмічного малюнка (коломиїкового чи пісенного).

§ **Мовний контраст (оксиморонний стиль):** поєднання високої книжної лексики (архаїзмів, церковнослов'янізмів) із соковитим, колоритним, часом жартівливим народним сленгом ("латинські штучки" зустрічаються з "полтавськими галушками").

§ **Тематика:** незламність українського характеру перед обличчям історичних буревіїв; іронічне переосмислення міфів, історій та повсякденності; ода простому люду, його праці, побуту, мудрості та гумору.

§ **Інтонація:** спочатку сатирично-лукава, що поступово переходить у пафосно-звеличувальну або глибоко ліричну (ефект "сміху крізь сльози").

3. ЗРАЗОК ТВОРУ В НОВОМУ ЖАНРІ

"Про весняний бій на огороді та незламність духу"

Дід Петро натяг штани і з рогачкою на ґанок,
Бо у дворі — тривога й справжній алярм!
Це не ворог із-за кордону й не панок-поганенько,
Це колорадський жук прийшов на штурм і скандал!
Узяв жучара мікрофон і кричить із буряка:
"Здавай, Петре, картоплю, бо йдемо до ворога!"
Але наш дід — не з лика шитий, не з останніх дурнів,
Він "Енеїду" на пам'ять знав серед степів.
Він Котляревського читав під вишнею не раз,

І знав: на всяку нечисть є свій влучний запас!
Як закричить Петрусь на весь город:
"А ну-бо, чорти, на вихід, кремезний народ!"
Взяв кропиви віник та солі пучку,
Насипав перцю в банку — і прямо у бій!
Жуки збагнули: тут не пройдеш на дурнячку,
Бо проти гумору й сала — немає подібних дій!
Розбігся ворог по кущах, аж тріщать крильця,
А дід сміється під вусами, гордий як гетьман ізвиця.
Мораль проста, як двері у сільській хаті:
Хоч град із неба, хоч криза і біда,
Поки українець сміється завзято —
Не скориться ніяка ворожа орда!

ДЕ ТУТ КОТЛЯРЕМІКА?

1. Поєднання високого пафосу та побутового примітиву (Оксиморонний стиль)

Як це працює у творі: звичайна побутова ситуація — боротьба з колорадськими жуками на городі — подається через масштаби героїчного епосу. Дід виходить на ґанок як гетьман на бій, жуки "кричать із буряка" та оголошують "алярм", ніби це справжня ворожа інтервенція. Цей контраст між грандіозною формою і простим змістом — головна фішка бурлеску Котляревського.

2. Мовний мікс (Книжне й архаїчне + народне й колоритне)

У тексті переплітаються високі/архаїчні чи книжні елементи ("алярм", "кремезний народ", "гетьман ізвиця") із соковитим народним колоритом ("натяг штани", "дурнячку", "кропиви віник").

3. Культурний код "Енеїди" (Цитування першоджерела)

Пряме згадування Котляревського та "Енеїди" у тексті ("Він "Енеїду" на пам'ять знав серед степів") створює літературний місток. Дід діє за заповідями троянців: хай довкола криза чи вороги, але зневірі місця немає — треба братися за справу зброєю гумору та хитрості.

4. Філософія "сміху крізь сльози" та оптимізм

Жанр вимагає, щоб навіть у напруженій чи комічній ситуації перемагала життєва стійкість. Вірш закінчується філософською мораллю: поки українець здатний сміятися і триматися купи перед обличчям хаосу ("Поки українець сміється завзято — не скориться ніяка ворожа орда!") — це чистий дух Котляревського, перенесений у сучасні реалії.